

JAK DUCH BOŻY STAJE SIĘ BOŻYM WIATREM, CZYLI CZY TŁUMACZ BIBLIJ JEST TWÓRCZY?

UWAGI NA MARGINESIE SZWEDZKIEGO
PRZEKŁADU MOJŻ. 1:2 W *BIBLIJ 2000 (BIBEL 2000)*

WITOLD MACIEJEWSKI

University of Social Sciences and Humanities, Warsaw

PRESSto.

ABSTRACT. The first verses of Genesis have been translated into Swedish and many other languages several times and in quite different ways. The variations presuppose correspondingly distinct images of the very first moments of creation and, in consequence, different spatial coordinates. The article examines the linguistic ground of some of the images, asking questions on the translators' own creative contribution to our understanding of the Bible. The Swedish monumental *Bibel 2000* is the outgoing point of the analysis.

1. WSTĘP

Pretekstem do poniższych uwag są kontrowersje wokół oficjalnego szwedzkiego przekładu Biblii z r. 2000 – na dobrą sprawę trzeciego przekładu na ten język, po tzw. *Biblii Gustawa Wazy* z 1541 r. (*GVB*) i przekładzie z 1917 r. (*Bibeln 1917*) Tekst wywołał dyskusje w kilku środowiskach¹. Kontrowersje straciły na sile, lecz nie doprowadziły do kompromisu. Na tak głęboko

---

¹ Kościół Katolicki nie zaakceptował przekładu B 2000. Wg oświadczenia szwedzkiego Towarzystwa Biblijnego (Bibelsällskapet) z 25.10.2011 liczba i zakres poprawek (ok. 2000), zgłoszonych przez Katolicką Komisję Liturgiczną, były zbyt znaczne, by mogły uzyskać akceptację wydawcy: "Katolska liturgiska nämnden (KLN) har på uppdrag av Gudstjänstkongregationen gjort ett förslag till revision av de texter i Bibel 2000 som används i liturgin. Förslaget har godkänts av den katolska Nordiska Biskopskonferensen och Gudstjänstkongregationen i Rom. Bibelfondens styrelse kan i särskilda fall medge enstaka ändringar om motiveringar finns för dessa och samråd skett med Bibelfonden. Förslaget till revision var emellertid så omfattande, med över 2000 ändringar, att Bibelfondens styrelse tvingades konstatera att det inte vore förenligt med upphovsrätten att godkänna texterna." (<http://www.bibelsallskapet.se/press/nyheter/2011/10/26/pressmeddelande-2011-10-25/>) Protesty wobec B 2000 pojawiły się także wśród odbiorców protestanckich, por. choćby dość gwałtowny komentarz Jakoba Fjellandera, *Om översättningen av "den Helige Ande"*, (<http://luk.se/OversHelAnde.htm>).

i wielostronnie przedyskutowaną rzecz można jednak spróbować rzucić nieco światła nieco „z boku”, nie zajmując stanowiska wobec sporów wyznaniowych i doktrynalnych. Wydaje się mianowicie, że możliwe jest zaproponowanie takiej analizy lingwistycznej, która spełni warunek konfesyjnej neutralności i przedstawi pewne konsekwencje interpretacyjne, wynikające z wyborów tłumaczy. Tezą artykułu jest, że oryginał i przekłady pierwszych wersów *Mojżeszowej Księgi Rodzaju* (*Bereszit*) przekazują odmienne obrazy pierwszych chwil stworzenia. Także w polskich i niezliczonych przekładach na inne języki obrazy biblijne są nieco różne. Uzasadnione zatem wydaje się pytanie o podstawy lingwistyczne różnic przekładowych, a także, jakie rodzaje wyobraźni współtworzą odmienne przekłady.

Jak się wydaje, wiersz pierwszy Genezis בְּרֵאשִׁיתוֹ בָּרָא אֱלֹהִים וְאֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ *beresit bara elohim et haššamaim wet haaretz*, po szwedzku *I begynnelsen skapade Gud himmel och jord*. ‘Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię’ rodzi mniej wariantów tłumaczeniowych niż wiersz drugi (zob. jednak np. Berry (2003, 2013), *Tora Pardes Lauder* (*TPL*, 2001)²). Wiersz drugi וְהָאָרֶץ וְהַיְהוּדָה וְהַיְהוּדָה וְהַיְהוּדָה וְהַיְהוּדָה וְהַיְהוּדָה *w haaretz haytah tohu wvohu whošekh* ‘*al-pne thom wruah elohim merahephet*’ ‘*al-pne hammaym*’ jest prawdopodobnie bardziej wieloznaczny, a wybór wariantu bywa – jak w przypadku przekładu szwedzkiego – zapowiedzią kolejnych decyzji w dalszych częściach tekstu: *Jorden var öde och tom, djupet täcktes av mörker och gudsvind svepte fram över vattnet*, czyli ‘Ziemia była pusta i próżna, głębokość była przykryta ciemnością i wiatr boży omiatał/wiał/gnał nad wodą’³. To właśnie zdanie będzie przedmiotem bardziej szczegółowej analizy, a przyczyną jest łatwa obserwacja, że przekład *B 2000* wyraźnie

² Berry (2013) tłumaczy *In the beginning of God’s creation of the heavens and the earth*, a *TPL* (2001): *Na początku stwarzania przez Boga nieba i ziemi*. Obydwa przekłady stosują nominalizacje, ale Bóg ma funkcję agensa – inaczej niż u kabalistów (za *Zohar*), którzy w *Elohim* widzą pacjensa (... stworzył *Elohim(a)*). W literaturze polskiej tzw. porządek sefirotyczny wykląda I. Kania, 2005, s. Lxxvii i n.). Interpretacja kabalistyczna, o wątpliwych podstawach lingwistycznych, nie przedostała się do przekładów standardowych.

³ Por. przekłady szwedzkie:

Bibelen 1860, pisownia nieco zmodernizowana, tekst wzorowany na pierwszym oficjalnym przekładzie z 1541 r. (*GVB*): *Och Jorden var öde och tom, och mörker var på djupet, och Guds Ande swäfade öfwer watnet*.

Bibeln 1917: *Och jorden var öde och tom, och mörker var över djupet, och Guds Ande svävade över vattnet*.

Dla porównania polskie:

Biblia Brzeska 1563 (BB): *A ziemia była niekształtowa i próżna i były ciemności nad przepaściami, a duch Boży przenaszał się nad wodami*.

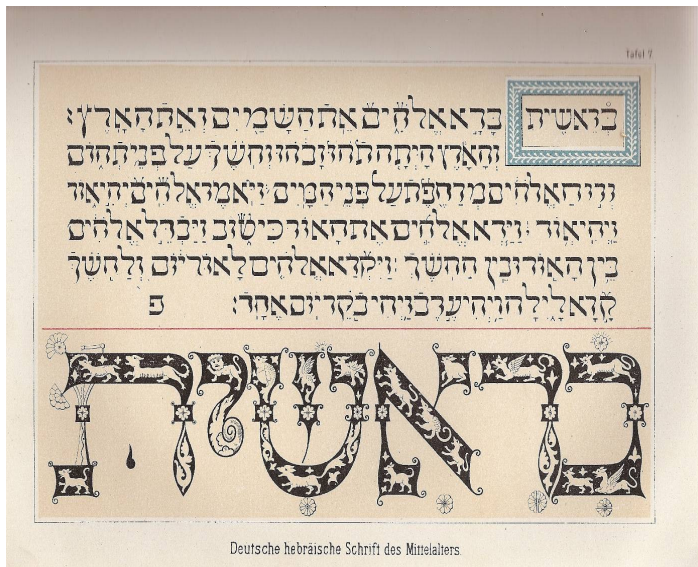
Wujek 1599, za oryginałem, z zachowaniem pisowni: *A ziemia była pusta y próżná: y ciemności były nád głębokością : a Duch Boży unaszal sie nád wodámi*.

Biblia Tysiąclecia II wyd. (1971, dalej BT II): *Ziemia zaś była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią bezmiaru wód, a Duch Boży unosił się nad wodami*.

odbiega od tradycji, zarówno rodzimej szwedzkiej, jak i licznych innych przekładów na rozmaite języki. Dokładniej rzecz ujmując, analiza będzie dotyczyła struktur spacji, ukrytych w semantyce kilku przekładów. Od razu powiedzmy, że wszystkie rozpatrywane warianty pozwalają się – na różne sposoby – usprawiedliwić. Celem nie jest więc wskazanie jedyne, właściwego przekładu, lecz wskazanie, że każdy z wariantów presuponuje i implikuje nieco odmienny obraz przestrzeni w pierwszych chwilach tworzenia.

Analiza będzie przebiegała w planie czworokąta, którego pierwszym wierzchołkiem jest tekst wyjściowy – hebrajski, a kolejnymi: przekład szwedzki *B 2000*, warianty tradycyjne oraz ew. inne, mniej upowszechnione decyzje translatorskie. Pod uwagę biorę przekłady, o których wiadomo (z mniejszym lub większym prawdopodobieństwem), że zostały dokonane z języków oryginalnych.

Kanoniczny hebrajski tekst Tory traktuję jako wyjściowy i jedyny, pierwsze wersy Bereszit ilustruje plansza 1. (Faulmann, 1880) i są w zgodzie z *Kodeksem Leningradzkim (KL)* i *Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS)*:

(Il. 1) Plansza: Faulmann (1880, Tafel 7)

Warianty, określone jako „tradycyjne” tworzą pewien wspólny standard, z reguły są to teksty kanoniczne, oficjalnie uznawane przez kościoły i inne instytucje religijne. Także „nietradycyjna” *B 2000* posiada najwyższy status, nadany przez państwo i Luterancko-Ewangelicki Kościół Szwedzki.

2. רוּחַ וְאֱלֹהִים RUAH ELOHIM

Pierwszą, rozmaicie przekładaną frazą jest רוּחַ וְאֱלֹהִים, *ruah elohim*. Podczas gdy imię Boga אֱלֹהִים nie budzi tak wielu sporów – jest w pozycji atrybutywnej, a końcówkę liczby mnogiej *-im* interpretuje się nie inaczej niż jako hebr. honoryfikatywne określenie Jedynego Boga. Szwedzka Komisja Biblijna rozważała także inny, jeszcze bardziej niekonwencjonalny przekład atrybutywnego członu frazy, אֱלֹהִים, Elohim, jako wyrazu intensyfikującego o znaczeniu ‘gwałtowny’ (zamiast ‘boży’ czy ‘boski’), wariant ten jednak odrzucono⁴.

Człon główny natomiast, רוּחַ, jest wieloznaczny. Obejmuje znaczenia, obsługiwane w innych językach oddzielnymi leksemami: DUCH / WIATR / TCHNIENIE. Trzy przekłady leksykalne *ruah* są więc uprawnione. Szwedzkie Biblie zawierają *Guds Ande* (tak w *GVB* aż po 1917), tak jak polskie *Duch Boży* (*BB*, *Wujek 1599*, *BT I*), i niem. *Luter 1534* (1980) *der Geist Gottes*, *Biblia Króla Króla Jakuba 1611* (1957) – *the Spirit of God*, *Vulgata – spiritus Dei*, *roho ya Mungu* w 1986 suahili (*Biblia Takatifu 1986*) i w setkach innych języków świata. Pol. *BT* w wyd. I (1965) ma *tchnienie Boga*, wyd. II (1975) wraca do tradycji – jest *Duch Boży*. Sacha Pecaric (*TPL*, 2001) wybiera *Boża Obecność*, inaczej niż w żydowskim przekładzie Tory na język polski z 1902 (*Pięcioro Księgi Mojżeszowe*), gdzie jest *Duch Boży*.

Samo rozumienie NIEBA jako ‘miejsce wiatrów’, ‘świątynia wiatrów’, ‘miejsce sztormów’ ma skądinąd jeszcze dawniejsze ukorzenie niż najstarszy przekład Biblii na język szwedzki, zarówno w tradycji klasycznej, ale także nordyckiej, może przedchrześcijańskiej. Metaforą pospolitą w poezji staronordyckiej jest np. powielany kenning *veðrskrín* ‘świątynia wiatrów’, bóg (Odyn) i Bóg chrześcijański oznacza kenning *jöfurr veðrskríns*, ‘władca świątyni wiatrów’⁵.

Szwedzka lekcja *en gudsvind* ‘wiatr boży’ jest więc możliwa z uwagi na sensy hebrajskie (np. Berry (2003 i 2013) opowiada się za ang. *a wind of deity*), choć odbiega od przekładów, umocowanych w tradycji⁶. Rzeczownik *gudsvind* nie jest złożeniem trwałym, odnotowanym w słownikach szwedzkich, łącznie z największym *Svenska Akademiens Ordbok*, (*SAOB*)⁷. *Ruah Elohim* został więc przełożony za pomocą złożenia okazjonalnego.

⁴ Por. przypis Komisji Biblijnej (Bibelkommissionen w *B2000*): 1:2 *en gudsvind* Annan tolkning ”en våldsam vind”. Den traditionella översättningen ”Guds Ande” är också språkligt möjlig (hebreiskan har samma ord för ”vind” och ”ande”) men är här mindre sannolik; v. 2 är en grammatiskt sammanhållen skildring av kaostillståndet före Guds skapelsehandling (v. 3).

⁵ Por. ‘władca świątyni wiatrów’ = Bóg, *jöfurr veðrskríns* oraz ‘król świątyni wiatrów’ *bragningr veðrskríns* w zbiorze *Líknarbraut*, anonimowa poezja średniowieczna interpretowana bywa jako chrześcijańska. Niebo jako ‘puchar wiatrów’ ujmował jednak już prawdopodobnie Brage Stary. Por. także podobne kenningi także *veðrhirði*, *veðr-Prótt* ...

⁶ *Duch Święty* pozostaje jednak w *B 2000* ‘Duchem’. Zmiana wobec tradycji dotyczy tylko formy gramatycznej, określonej *Helige Anden* zam. dawnej *Helige Ande*.

⁷ Wprowadzenie złożenia uzasadnia prawdopodobnie także fakt, że ew. alternatywa w postaci ‘boskiego (lub ‘bożego’) wiatru’ jest w języku szwedzkim potencjalnie już ‘zajęta’ przez znaczenie ‘kamikaze’ (podobnie jak w języku polskim), por. szw. *den gudomliga vinden*.

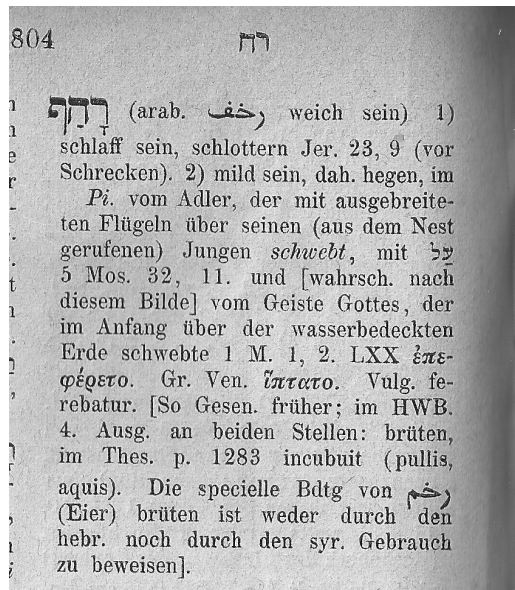
En gudsvind wyróżnia się jednak tym jeszcze, że ujmuje רַחַף וְאֶלֶּהִים jako nazwę pospolitą poprzez zastosowanie rodzajnika nieokreślonego *en*. Ta decyzja wydaje się także nieco arbitralna wobec tradycji; sugeruje, że w świecie w momencie tworzenia ‘wiatrów’ mogłoby nawet być więcej. Tradycyjne przekłady kanoniczne są w tej sprawie wyjątkowo zgodne: רַחַף וְאֶלֶּהִים jest w nich traktowany jako nazwa własna (hebrajszczyzna dopuszcza jednak odczyt nieokreślony).

3. רַחַף RACHAF

Drugim składnikiem analizowanego wypowiedzenia jest człon werbalny, מְרַחֵף, *merahefet*. Jest to imiesłów w rodzaju żeńskim I. poj., użyty w funkcji predykatywnej, utworzony od czasownika רַחַף *RaChaf*; W Starym Testamencie występuje tylko trzykrotnie: Mojż. (Rodz.) 1:2, 5 Mojż. (Powt. Pr.) 32:11, Jer. 23:9. Komisja Biblijna uznała, że ‘znaczenie jest niejasne’⁸

W dwu pierwszych spośród trzech wymienionych miejsc czasownik występuje w tzw. formie tematycznej (*Pi’el*) i przekładany jest rozmaicie, we wszystkich trzech miejscach odpowiednio, w przekładach szwedzkich: B2000 (*svepte fram, svävar, skakar*), Bibeln 1917 (*svävar, svävar upp, äro vanmäktiga*) Por. też pol. BT, II wyd. (*unosił się, krąży, ogarnia drzenie*).

Znaczenia hebr. רַחַף zbiera Gesenius (1868):

(II. 2) W. Gesenius, 1868: hasło רַחַף

⁸ Por. przypis Komisji Biblijnej: 1:2 *svepte fram* Det hebreiska ordets betydelse är osäker. B2000.

Tłumacze *B 2000* posłużyli się więc trzema różnymi leksemami czasownikowymi dla oddania sensu hebr. $\text{וַיִּזְרֶחַ$. Wybór czasownika w przekładzie warunkuje zarówno odczytany sens hebrajski, jak i semantyczna relacja z podmiotem – jeśli podmiotem jest *gudsvind* ‘boży wiatr’, to dawny przekład czasownika *svävade* ‘unosił się’ nie byłby trafny; ‘wiatr’ raczej się nie ‘unosí’. *Svepa fram* oznacza szybkie przemieszczanie się, ruch o szerokim zasięgu, odpowiada pol. ‘mknąć, owiewać, omiatać, wionąć’. W innych, najważniejszych przekładach na języki germańskie jest niem. *schwebte* (*Luter 1534* (1984)), ang. *moved upon* (*Biblia Króla Jakuba 1611* (1957)), *Vulgata* ma *ferebatur*. Decyzja tłumaczy szwedzkich ma jednak dalsze konsekwencje: *svepa fram*, choć może oznaczać ruch wielokierunkowy, nie wyznacza osi przestrzennej – w odróżnieniu od *sväva* ‘unosić się’, konotującego oś wertykalną, tak, jak to można odczytać w וַיִּזְרֶחַ 5 Mojż. (Powt. Pr.) 32:11 (por. *B 2000: Som en örn lockar ungarna ur redet och sedan svävar över dem, så bredde han ut sina vingar och bar honom på sin rygg*, BT, II wyd.: *Jak orzel, co gniazdo swoje ożywia, nad piskletami swoimi krąży, rozwija swe skrzydła i bierze je, na sobie samym je nosi.*). Średniowieczny żydowski komentator Raszi (Szłomo ben Icchak, 1040-1105) widzi w obu księgach Mojżeszowych ten sam obraz (za *TPL*: 6):

a Boska Obecność unosila się – Tron Chwały jest zawieszony w powietrzu i unosi się ponad wodami przez „oddech ust” Świętego Jedyneego i na Jego rozkaz; jak gołąb unoszący się nad swym gniazdem.

4. על־פְּנֵי ‘AL-PNE

Kolejny, trzeci i ostatni składnik analizowanego wiersza to על־פְּנֵי, przekładany przyimkowo NAD lub NA powierzchnię/twarz, w kierunku’, ‘w stronę’. W tym samym wierszu על־פְּנֵי występuje dwukrotnie: על־פְּנֵי וְהַיָּם, ‘*al-pne hammaim*, ‘nad wodami’, szw. 1917 i 2000: *över vattnet* i על־פְּנֵי הַמְּקוֹרֹת, ‘*al-pne thom* ‘nad głębokością’, szw. *djupet täcktes av (mörker)*, 1917: *mörker var över djupet*. Także w tym fragmencie można wskazać uzasadnienie dla obu przekładów, jako że opozycja podporowości i kontaktu (terminy Adama Weinsberga, 1973) między relatum (głębokością, wodami) i obiektem (ciemność, duch/wiatr/tchnienie) nie jest w hebr. tak wyraźna, jak w przypadku szwedzkich (i polskich) przyimków *över* (nad) i *på* (na). Ponieważ możliwe jest także pokrywanie, tj. relacja kontaktu powierzchniowego, także ciemność może pokrywać głębokość, jak w *B 2000* ‘głębokość była pokrywana ciemnością’, a w *BGV* jest „ciemność na głębokości”. W istocie także duch/wiatr/tchnienie może pokrywać wody; także taki, skądinąd konsekwentny, przekład jest uprawniony.

5. PODSUMOWANIE

Rzecz jednak głównie w tym, że – w istocie we wszystkich przypadkach – tłumacze dokonują zabiegu intelektualizacji, ujednoznaczenia tekstu wyjściowego, który „sam w sobie” zezwala na kilka interpretacji. Częściowo „winne” są temu same języki: w językach docelowych brak ekwiwalentnych, równie wieloznacznych leksemów, oddających właściwie wszystkie trzy składniki hebrajskie. Jest to raczej reguła niż wyjątek. Postulowany hiperonim „Obecność”, jak w *TPL* (2001), jest tylko jedną z dróg obejścia problemu. Tłumacze, świadomie lub nieświadomie, wybierają interpretacje sterowane ich wyobraźnią i postulatem „uaktualniania” tekstu biblijnego. Przymuszczalnie szwedzka Komisja Biblijna wyobrażała sobie początek świata – jak to deklaruje w przyp. 2 – jako chaos, chaos zaś, w wyobraźni Komisji, pozbawiony być powinien osi orientacyjnych. Jeśli jednak wierzyć tradycji rabinistycznej i przekładom tradycyjnym, Stworzyciel widział swe dzieło jako wprowadzanie porządku, i stąd w tej tradycji przekładowej obie osie – pionowa i pozioma – są znacznie bardziej wyraźnie zaznaczone niż w przekładzie szw. z r. 2000.

W omawianych przekładach, jak się wydaje, zmagają się dwie tendencje: raz to początek stworzenia tłumacze widzą bardziej statycznie, jako nadanie porządku horyzontalnego i wertykalnego, a raz jako chaos i dynamikę pierwotnych bytów. Powyższa analiza zezwala na określenie przynajmniej kilku tropów:

1. Bóg wprowadza ład. Zasadnicza decyzja – z konfesyjnego punktu widzenia – dotyczy wyboru podmiotu; w wizji bardziej ‘przyrodniczej’ jest „wiatr”, a teistycznej – Duch, ew. tchnienie, oddech Boga. Pierwotny porządek, skonstruowany na osi werykalnej i horyzontalnej, obraz jest statyczny, czasowniki w rodzaju *sväva* ‘unosić się’ nie oznaczają przemieszczania. Trafiają przekłady $\eta\eta\eta$ z użyciem czasowników translatywnych, jak w *BB przenaszał się* czy ang. *moved upon*. Duch nie styka się z ziemią ani ciemność z głębokością – tak u Wujka czy w *BT*.
2. Chaos, *B 2000*. Chaos jest niemal pozbawiony osi orientacyjnych, obraz jest dynamiczny, gwałtowny, a ciemności kryją głębokość (*B 2000*). Żywioły są jednak oddzielone dzięki własności przyimka *över* (*über*, *over*, *nad*), który nie presuponuje kontaktu. Bóg wprowadza ład przestrzenny dopiero w wersji 3., wg przekładu *B 2000*.

6. KONKLUZJA: CZY TŁUMACZ BIBLIJNY JEST TWÓRCZY?

Powyższa analiza może pomóc w formułowaniu odpowiedzi na pytanie o rolę tłumacza Biblii. Czy tłumacz tego szczególnego tekstu jest twórczy? Odpowiedzi zależne są od kryteriów oceny, kryteria zaś są heterogeniczne:

1. NIE. Tekst Biblii jest jedyny, jest Słowem Objawionym. Tłumacz nie ma prawa zmieniania przekazu, a nawet, jak w przypadku uświęconej legendy

Septuaginty, tłumacz bywa wprost tylko anonimowym narzędziem⁹. W tradycji żydowskiej ten pierwszy przekład uznany był nawet za straszny grzech, językiem Tory był język Kanaan. Tradycja chrześcijańska jest cokolwiek dwuznaczna: przekład, by mógł zdobyć rangę oficjalną w Kościołach, podlega określonym procedurom krytycznym. Kolejne oficjalne przekłady na języki narodowe mają na celu „aktualizację” samego języka i „wygładzanie stylistyczne” przy zachowaniu zgodności treściowej z tekstem-źródłem. Uzasadnia się to tym, że języki etniczne się rozwijają i zmieniają, a dawne przekłady stają się mniej zrozumiałe. Aktualizacja języka i poprawianie chropowatości stylistycznych nie są pojmowane jako interwencja w sens przekazu. W debacie wokół *B 2000* krytycy podkreślali zasadę warunkowej wierności tradycji: jeśli przekład, umocowany w tradycji, nie jest błędny, to powinien nadal obowiązywać, mimo że oryginał dopuszcza inny wykład.

2. TAK, tłumacz bywa twórczy mimo nakazu „wierności” wobec oryginału. Zmusza go do wynalazczości presja języka-celu, w którym brak dokładnych ekwiwalentów. Kierując się przesłankami, właściwymi swej epoce, tłumacz rewiduje i modyfikuje zastane sensy – przekład jest więc „twórczy” w aspekcie intertekstowym. Za twórczy musiałby pewnie uznać przekład *B 2000* także kognitywista. Wprowadzenie bowiem nowego „gestaltu” (np. ‘bożego wiatru’) powoduje dalsze skutki pojęciowe, wymusza ujęcie – w danym wypadku ujęcie przestrzeni – zgodne z tym gestalem, a różne od przedstawień wcześniejszych lub równoległych w czasie. Kreatywność nie jest ograniczona do prostej kombinatoryki składników („semów”) wyinterpretowanych przez tłumacza z tekstu podstawowego – niektóre z tych składników są na tyle niedookreślone, że wymuszają ujednoznaczenie (skrajnym przykładem jest מֶרְחֶפֶת, *merahfet*).

Komisja Biblijna – zespół tłumaczy, złożony z filologów, teologów, pisarzy i poetów – otrzymał od rządu szwedzkiego zadanie uwspółcześnienia języka Biblii. Być może, zadanie takie nie jest wykonalne bez zgody na relację przeciwną – narzucenie prastaremu tekstowi współczesnej wyobraźni. Jej zaś źródła doszukiwać się można we współczesnej sekularyzacji, ekologizmie, liberalizmie etc., interpretacja tła ideowego nie jest jednak wyraźnie dostępna w wyniku analizy lingwistycznej jednego tylko wersu.

Biblia trwa niezmienna w „chmurze” swych tłumaczeń – jest tekstem nieskończenie wielogłosowym.

LITERATURA

- Berry, D. M. (2003). Understanding the beginning of Genesis: just how many beginnings were there. *Jewish Bible Quarterly* Vol. 31, No. 2.
- Berry, D. M. (2013). Understanding the Two Creation Narratives in Genesis: Just How Many Beginnings Were There? *CCAR Journal: The Reform Jewish Quarterly*, LX:IV.

⁹ Por. pol. przekład *Septuaginta* 2014

- B 2000 = Bibel 2000*. Texterna, Gamla Testamentet, Tillägg till Gamla Testamentet, De apokryfa eller deuterokanoniska skrifterna. Bibelkommissionens översättning (1999). Verbum.
- BHS = Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Red. R. Kittel (1990). Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- Bibelen 1860 = Bibelen eller den Heliga Skrift innehållande Gamla och Nya Testamentets Kanoniska Böcker*. Stockholm: Samuel Rumstedt.
- Bibeln 1917 = Gamla och Nya Testamentet, De Kanoniska Böckerna, Översättningen gillad och stadfäst av Konungen År 1917*. Stockholm: Svenska Kyrkans Diakoniststyrelsens Bokförlag.
- BB = Biblia Brzeska 1563*. Tekst dostępny w postaci elektronicznej pod adresem http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/Biblia_Króla_Jakuba_1611 (1957) = *The Holy Bible containing The Old and New Testaments (...), Authorized King James Version*. Collins Bible.
- Biblia Takatifu 1986 = Biblia Takatifu, Imetafsiriwa kwa Matunzo (...)*. Kinshasa/Zaire: Verbum Bible.
- BT = Biblia Tysiąclecia, Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu (...)*. wyd. I 1965, wyd. II 1971, wyd. V 1999. Poznań – Warszawa: Pallotinum.
- Faulmann, K. (1880). *Illustrierte Geschichte der Schrift (...)* von Karl Faulmann. Wien, Pest, Leipzig: A. Hartleben's Verlag.
- Gesenius, W. (1868). *Hebräisches und Chaldäisches Handwörterbuch über das Alte Testament von....* Aufl. VII. Leipzig: Verlag von F. C. W. Vogel.
- GVB = Biblia, Thet är: All then Helgha Scrifft, På Swensko* (1541).
- Kania, I. (2005). *Opowieści Zoharu. O Kabale i Zoharze*. Kraków: Wydawnictwo Homini.
- Liknarbraut, wyd. *Scaldic Project (Scaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages)*. <https://www.abdn.ac.uk/skaldic/m.php?p=verse&i=471&v=1> (29.09.2016).
- Luter 1534, 1984 za wyd. Die Bibel, nach der Übersetzung Martin Luthers* (1984). Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- TPL = Tora Pardes Lauder* (2001). Księga Pierwsza Bereszit. red. rabin Sacha Pecaric. Kraków: Fundacja Ronalda S. Laudera.
- Pięcioro Księgi Mojżeszowe* (1902). Wiedeń, wyd. Adolf Holzhausen.
- KL = Kodeks Leningradzki*: <http://biblia-online.pl/biblia-otworz.html> (29.09.2016).
- SAOB = Svenska Akademiens Ordbok*, <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> (29.09.2016).
- Septuaginata 2014 = Septuaginta, czyli Grecka Biblia Starego Testamentu wraz z księgami deuterokanonicznymi i apokryfami żydowskimi oraz onomastykonem*. (2014) Remigiusz Popowski SDB. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Vulgata = Biblia Sacra Vulgata*, <http://www.drbo.org/lvb/> (29.09.2016).
- Weinsberg, A. (1973). *Przymyki przestrzenne w języku polskim, niemieckim i rumuńskim*. Wrocław: Ossolineum.
- Wujek 1599 = Biblia to jest Księgi Starego y Nowego Przymierza (...)*. Kraków: Drukarnia Łazarzowa.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- <http://biblia-online.pl/biblia-interlinearna> (29.09.2016).
- <http://www.bibelsällskapet.se/press/nyheter/2011/10/26/pressmeddelande-2011-10-25/> (29.09.2016).

Witold Maciejewski

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny
Katedra Skandynawistyki
ul. Chodakowska 19/31
03-815 Warszawa
Poland

wmaciejewski@swps.edu.pl

